

רחל גבריאלי - שה"מ, המחלקה לבקר
ragav@shaham.moag.gov.il

בצורת הערכות ומזעור נזקים

עדר הבקר לבשר ניזון ברוב ימות השנה מהמרעה הטבעי בשטח. והנה אנחנו נמצאים ברצף של שנות בצורת שהשנה הגיעו לשיא שעד השבוע הראשון של דצמבר גשם אף לא טפף. רחל גבריאלי, מדריכת בקר לבשר בצפון, נותנת כמה המלצות חיוניות להתנהלות בעונה היבשה

מתמשך ונכנסות למאזן אנרגיה שלילי. איכות המרעה משפיעה גם על המוטיבציה של הפרה לרעות, ולכן בתנאים של מחסור במזון, פרות ירבצו גם אם לא מילאו את צרכיהן התזונתיים.

פרות רועות ואוספות מזון תוך כדי נשיפה. נשיפה זו מיועדת להרחיק אפר ואבנים קטנות וגם טפילים. כשפרה נאלצת לאסוף מזון בגובה נמוך מעל פני הקרקע, היא אוספת כמויות גדולות יותר של אפר וחשופה להדבקה מוגברת בטפילים.

מספר פעמים במהלך שנות עבודתי, נכחתי בניתוח לאחר המוות של פרות שמתו פתאום בחלקה, שבה היה מחסור חמור במזון. הפרות היו רזות, אבל לא זו הייתה סיבת המוות. כשהוטרנר פתח את כרסי הפרות, הן נמצאו מלאות באבנים קטנות ואדמה. מצב זה נגרם כתוצאה מאיסוף מזון יחד עם כמויות גדולות של קרקע. האדמה והאבנים, גרמו לשיתוק של התנועתיות של הכרס, שחיקה של הפילות ולמוות מהיר.

דיומו המוקדם של החורף הקודם והעצירה המתמשכת בגשמים, מוצאת אותנו היום במרחק של 10 חודשים מאז הגשם האחרון. כמעט שנה שלמה של יובש, טמפרטורות גבוהות וכיום גם מחסור במרעית ברוב שטחי המרעה בארץ. התאמת ממשק כולל לטיפול בעדר בזמן כזה, חיונית על מנת למזער נזקים מידיים ועתידיים. בכתבה זו אנסה לסקור מספר גורמים שיש לשים אליהם לב ולהגיב בזמן המתאים. בנוסף - כמה מחשבות לטווח הארוך יותר.

באופן מיטבי, 10 שעות רעייה של איסוף מזון יעיל, בתנאים של שפע מרעה, דורשים 4 שעות העלאת גרה. ככל שכמות המרעית ואיכותה יורדות, יחס זה קטן, ועלול להגיע עד לכ-10 שעות רעייה ו-13 שעות העלאת גרה

התנהגות רעייה

בקר רועה בממוצע כ-10 שעות ביום, נתון שמושפע מאד מעונות השנה, הטמפרטורה, גזע הבקר, מתקני המזון, המבנה החברתי, מצב פיזיולוגי של הפרות וזמינות המזון והמים.

באופן מיטבי, 10 שעות רעייה של איסוף מזון יעיל, בתנאים של שפע מרעה, דורשים 4 שעות העלאת גרה. ככל שכמות המרעית ואיכותה יורדות, יחס זה קטן, ועלול להגיע עד לכ-10 שעות רעייה ו-13 שעות העלאת גרה. הפרות מגבירות את פעילות הצעידה, קצב הנגיסות שלהן גדל ונפח הנגיסה קטן. עם התמעטות מיני הצמחים במרעה, יכולתן של הפרות לברור את מזונן יורדת וכך הן אוספות כמות קטנה יותר של מזון, בעל איכות ירודה יותר, לעתים גם מיני צמחים מזיקים או אף רעילים. במצב כזה הפרות נתונות למאמץ פיזי ופיזיולוגי

בצורת בעמק יזרעאל

שעברה יכולות להיות נגועות. עם הגשת תוספות המזון יש לדאוג לשטח אבוס מספיק לפרה. כל פרה זקוקה לכ-1 מ' רץ אבוס, גם כאשר התוספת מוגשת כל היום. יש לשים לב שאין הצטופפות סביב האבוסים ושאינן פרות שנדחות ולא מגיעות לתוספת. מומלץ לתגבר את שטח האבוסים, להוסיף מסגרות ולרווח את נקודות ההאבסה, כך שמרב הפרות יוכלו לצרוך את התוספת, בעת ובעונה אחת.

פרה היא חייית עדר. הסתמכות על הימצאות התוספת בשטח באופן חפשי איננה מספיקה. זמני האכילה הם חלונות זמן משותפים לכל העדר. פרה חלשה שאינה אוכלת מספיק תוספת, תצא לסיבוב רעייה יחד עם שאר העדר, ולא תחכה עד ששאר הפרות יתרחקו כדי לאכול את התוספת. היא פשוט תאכל פחות ותרד במצב הגופני. יש לאפשר לכל הפרות גישה בו זמנית לתוספת המזון. בתמונה הבאה רואים פרות בתהליך ירידה במצב גופני. גם הוולדות בעדר הזה נראים ירודים בשל פגיעה בייצור החלב של האימהות:

זמינות מים

מחסור במים מפחית במידה רבה את צריכת המזון. האזורים הקרובים למקורות המים מנוצלים ראשוניים לאכילה. ככל שכמות המרעית בשטח פוחתת, מרחק המזון הזמין מהשוקת עולה ומרחק ההליכה של כל פרה אל המים עולה בהתאם. על מנת לנצל בצורה מיטבית את השטח, צריך לספק מים זמינים במרחק הליכה סביר (2 ק"מ או פחות) גם מקצוות החלקה.

בהרבה שטחים, מים מגיעים לשקתות בצינורות עיליים חשופים. במהלך היום השקתות מתמלאות במים חמים מאד. טמפרטורה גבוהה של המים מורידה את צריכת המים. יש להתקין שקתות גדולות, ככל האפשר, שיאפשרו למספר רב של פרות לשתות בעת ובעונה אחת ולנפח מים גדול לשמור על טמפרטורה סבירה. כמוכך, רצוי להוסיף מכלי גיבוי לפני השקתות. המים במכלים מתקררים במהלך הלילה, וכך ניתן לספק מים קרירים לשקתות במהלך כל היום. לצורך חישוב הכמות היומית הדרושה - פרה בשיא הקיץ צורכת בין 80 ל-100 ליטר ליום. רצוי שמכל הגיבוי יהיה בנפח שיספיק לכל הקבוצה ששוקת משוקת מסוימת ליום שלם.

בנוסף, חשוב להתקין שקתות נמוכות שהוולדות יוכלו לשתות מהן.

יובל מתייבש של נהל זן

זיהוי ותגובה

ירידת כמות ואיכות המרעית בשטח משפיעה באופן מתון יחסית על זמן הרעייה, אך משפיעה משמעותית על זמן העלאת הגרה. צריך לשים לב להתנהגות הפרות - העלאת הגרה מתחילה, בדרך כלל, זמן קצר אחרי שהן מגיעות לרביצה בנקודות הריכוז שלהן. יש לעקוב אחרי הזמן שבו נראה שרוב הפרות סיימו להעלות גרה ונמצאות במנוחה מוחלטת ולשים לב שזה לא קורה, קרוב מדי לזמן שבו הפרות עוזבות את הריכוז ויוצאות לסיבוב רעייה נוסף.

כאשר: כיסוי הצמחייה יורד, מבחינים באכילה של צמחים שבד"כ אינם נאכלים - מורכבים, מצליבים, קוצים שונים, זמן העלאת הגרה מתארך - צריך להגיש תוספות מזון גס.

אסור להסתמך על כך שהפרות לא מאריכות, באופן משמעותי, את זמן הרעייה ולא על זמני רביצה ארוכים שלהן ובוודאי שאסור לחכות עד שמצבן הגופני של הפרות יורד. ירידה במצב גופני משמעותה פגיעה בהתעברות. תגובה במצב כזה תהייה מאוחרת מדי!

אסור להסתמך על כך שהפרות לא מאריכות, באופן משמעותי, את זמן הרעייה ולא על זמני רביצה ארוכים שלהן ובוודאי שאסור לחכות עד שמצבן הגופני של הפרות יורד

תוספות מזון

יש להקפיד על הגשת תוספות מזון הכוללות חלבון (בעיקר זבל עוף), מזון גס - עם ירידת כמותו בשטח ואנרגיה - במיוחד לפרות מיניקות. מזון גס הכרחי לתפקוד הכרס. הפרה זקוקה לפחות ל-30% מזון גס ממנת המזון הכוללת. ככל שכמות הקמל בשטח מתמעטת, יש להשלים את המזון הגס בעזרת תוספת של קש או שחת. חלק מהמזונות הגסים עלולים להכיל ניטרטים וחייבים בבדיקה. ככלל, שיעור ניטרט במנה העולה על 0.5 אחוז, יכול לגרום להפלות. 1% ניטרט במנה ומעלה גורם למוות. בדיקת ניטרטים היא בדיקה זולה וניתן לבצעה בכל מעבדת שירות שדה. מזונות גסים שיכולים לצבור ניטרטים - שחת תירס, קש עגבניות, קש חמניות, שחתות שונות של דגנים מהירי צימוח (סיתריה, פנסילריה, זון). ניטרט לא מתפרק עם הזמן ולכן גם שחתות משנה

חלוקה לקבוצות

במצב של מחסור במשאבים (מזון, מים, צל וכו') דומיננטיות של פרות והיררכיה חברתית באה לידי ביטוי, ופוגעת בפרות הנמוכות בסולם החברתי. פרות דומיננטיות יזכו בעדיפות בגישה למשאבי מרעה, מזון מוגש, מים, צל. בתנאי מחסור במרעה מודגש הצורך לשמור על שלוחות הומוגניות ככל שניתן בהרכבן (גיל, מצב פיזיולוגי, גודל גוף) ולהקטין ככל שניתן את גודל הקבוצה. גודל קבוצה מיטבי הוא כ-70 פרות, מאחר וזהו בערך גודלו של מבנה חברתי שפרה מסוגלת לזכור ולהכיר. כמוכן, יש לשמור על מבנים חברתיים קבועים, ולא לנייד פרות מקבוצה לקבוצה. הקטנת גודל הקבוצות גם מקטין את פחת המרעית ברמיסה ומאפשר ניצול טוב יותר של השטח.

חישוב הכמות היומית הדרושה - פרה בשיא הקיץ צורכת בין 80 ל-100 ליטר ליום. רצוי שמכל הגיבוי יהיה בנפח שיספיק לכל הקבוצה ששותה משוקת מסוימת ליום שלם

בריאות

לגורמי הזנה קשר חזק עם מערכת החיסון. ירידה במצב הגופני של הפרות מקשה את ההתמודדות עם גורמי תחלואה שונים. בשנה כזו המגדלים ניצבים בפני האתגר לשמור על מצבן הגופני והבריאותי של הפרות. בנוסף לתוספות המזון, דרושה השלמה של מינרלים וויטמינים. זבל העוף מהווה ספק חשוב למינרלים. בהעדרו, מומלץ לדאוג לאספקת מינרלים חיוניים במנה.

חשוב ביותר - תוספת ויטמין A במנה, או בהזרקה. ויטמין A מצוי בירק, והפרה מסוגלת לאגור אותו בכבד כ-4 חדשים. בשנים כמו השנה, שבהן עונת הירק האחרונה הסתיימה לפני כ-9 חדשים - צפויות הפרות להיכנס למחסור בוויטמין חשוב זה. ויטמין A מעורב באינספור תהליכים בגוף, מחזק את המערכת החיסונית, מעורב בתהליכי בנייה של כל האפיתלים בגוף - מערכת המין, העיכול, עיניים ועוד. מחסור בוויטמין A גורם לקושי בהתמודדות עם מצבי עקה, יכול לגרום לבעיות עיניים, אי התעברות, הריונות שמסתיימים לפני הזמן, ולדות פגומים ועוד.

תילוע - שימוש באיבומק (הזרקה תת-עורית) או בתכשירים ליציקה על הגב כמו נורמקטין משמידים תולעים וטפילים פנימיים אחרים וממלצים מאד לשימוש בשנה כמו השנה. בשנה כזו הבקר חשוף יותר לטפילים פנימיים בשל ליחוך נמוך והחדרת טפילים דרך הקרקע.

מחשבות לעתיד

מאחר ואנו עדים לשנים רצופות של בצורת ולטמפרטורות גבוהות יותר, כל מגדל באזורו, לפי גודל השטח וכמות המרעית שבו צריך לשקול את אפשרויות האכלוס המיטביות של השטח ואת השאת הייצור בו. חשיבה על תערובות גזעים עמידים יותר לחום ולתנאי שטח קשים כדוגמת גזעי הזבו-ברהמה, נלור ותערובותיהם מתבקשת בתנאים אלו. דוגמה יפה לעדר כזה הוא עדר מכלוא הברהפורד (ברהמה Xהרפורד) שייצר ידון רוזנברג ואביו יוסי ז"ל לפניו. לעדר זה תוצאות

בצורת בגלבע - טופוגרפיה קשה, מיעוט מרעה ופרות עמידות

ייצור מצוינות באזור קשה מבחינה טופוגרפית, מבחינת מרעה ומבחינה אקלימית. עדר זה רועה על הר הגלבע, ולמרות מיעוט המרעית ותנאי השטח הקשים, מצבן הגופני של הפרות מצוין והן מתעברות וממליטות היטב. שיעור הגמילה האפקטיבית בעדר זה הוא מעל 70%. פרות אלו מצטיינות גם בקלות תנועה בשטח ובעמידות לקדחות קרצית. ■

פרת ברהפורד מדלגת בגלבע עם כניסתנו לשטח